

Nr 10

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om krigshjälp.

Genom en den 19 december 1963 dagtecknad proposition, nr 5 år 1964, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag till Lag om krigshjälp

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Kommer riket i krig, skola bestämmelserna i 2—5 §§ träda i tillämpning. Då kriget upphört, förordnar Konungen senast före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, att bestämmelserna icke vidare skola tillämpas; dock att vad nu sagts ej skall gälla, i den mån bestämmelserna alltjämt skola äga tillämpning på grund av förordnande enligt andra stycket.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan, huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, är detsamma förfallet. Upphör krigsfaran, skall meddelat förordnande av Konungen upphävas senast före nästkommande riksdagssessions avslutande.

2 §.

Krigshjälp utgår till den, som på grund av krigsskada, utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden saknar tillgängliga medel till sitt livsuppehälle eller till erforderlig vård och vars hjälpbehov icke tillgodoses på annat sätt.

I den mån Konungen så förordnar skall ock, utan avseende på om hjälpbehov som i första stycket sägs föreligger, krigshjälp för viss tid utgå till den, som på grund av krigsskada eller utrymning lämnat sin bostad.

3 §.

Det åligger kommun att utgiva krigshjälp till den som är bosatt i eller eljest tagit uppehåll i kommunen. Länsstyrelsen må, när särskilda skäl äro därtill, förordna att kommunen skall utgiva krigshjälp enligt 2 § första stycket även till den som tillfälligt vistas i kommunen.

Kommun är icke skyldig att utgiva socialhjälp till den, som saknar medel av anledning som i 2 § första stycket sägs.

4 §.

Den som önskar erhålla krigshjälp enligt 2 § första stycket, skall lämna upplysning om orsaken till hjälpbehovet ävensom på heder och samvete intyga att han saknar tillgängliga medel till sitt uppehälle och erforderlig vård samt att hans hjälpbehov ej tillgodoses på annat sätt. Därest anledning ej föreligger till antagande att hjälpbehovet ändrats sedan krigshjälp som nu sagts senast lämnats, må krigshjälp därefter utgivas utan ny prövning av hjälpbehovet.

Sökes krigshjälp för personer, som tillhöra samma hushåll, må vad i första stycket sagts fullgöras av den som förestår hushållet.

Konungen må som villkor för erhållande av krigshjälp enligt 2 § första stycket stadga skyldighet för hjälpsökande att hos organ för den offentliga arbetsförmedlingen anmäla sig som arbetssökande samt antaga lämpligt arbete i den mån sådant erbjudes.

5 §.

Krigshjälp utgives i form av kontant bidrag eller, när hjälpbehovets art eller andra förhållanden föranleda därtill, som naturahjälp.

Krigshjälp lämnas enligt taxa, som fastställes av Konungen, och utgår, där den ej är avsedd för bestridande av viss engångskostnad, i förskott för högst en månad.

Angående utbetalning av krigshjälp till annan än hjälptagaren stadgas i lagen om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m.

6 §.

I varje kommun skall finnas en krigshjälpsnämnd för handhavande av de uppgifter, som åvila kommunen enligt denna lag. Socialnämnden skall vara krigshjälpsnämnd, där kommunen icke uppdrager åt annat kommunalt organ att vara krigshjälpsnämnd eller inrättar särskild krigshjälpsnämnd.

Ledamöter och suppleanter i särskild krigshjälpsnämnd väljas av kommunens fullmäktige till det antal fullmäktige bestämma. Antalet ledamöter må dock icke vara under fem. Valet skall vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat. Sker ej val av suppleanter proportionellt skall tillika bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

I fråga om krigshjälpsnämnd i annan kommun än Stockholm skall vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande kommunens styrelse ävensom i 45 § andra och tredje styckena samma lag i fråga om där avsedd nämnd äga motsvarande tillämpning, dock att det ej är erforderligt att protokoll upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

Beträffande krigshjälpsnämnd i Stockholm skola bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm äga tillämpning, varjämte skall gälla vad stadsfullmäktige med iakttagande av stadgandena i sagda lag föreskriva. Protokoll behöver dock ej upptaga annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

7 §.

Ledamot av krigshjälpsnämnd och den som av nämnden utsetts att motaga ansökan om krigshjälp må, för tid intill dess nämnden nästa gång sammanträder, å dess vägnar bevilja krigshjälp, om sökanden är i så trängande behov därav, att nämndens sammanträde ej kan avvaktas, eller om hjälpen skall utgå enligt 2 § andra stycket. Sådant beslut skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

8 §.

För utgiven krigshjälp äger kommun erhålla ersättning av statsmedel. Ersättning fastställs av länsstyrelsen. Kommun äger av länsstyrelsen utfå förskott å ersättningen.

9 §.

Den, som vid ansökan om krigshjälp medvetet eller av grov vårdslöshet lämnat oriktig eller vilseledande uppgift rörande hjälpbehovet eller orsaken till detta, är ersättningsskyldig för krigshjälp som utgivits på grund av sådan uppgift.

Konungen förordnar med riksdagen om ersättningsskyldighet för krigshjälp enligt 2 § första stycket

a) för hjälptagare, där denne kommer i åtnjutande av annan social förmån för samma tid som krigshjälpen avser;

b) för underhållsskyldig, där krigshjälpen utgivits till hans make eller till

hans barn eller adoptivbarn under sexton år för tillgodoseende av hjälpbehov, vilket icke skulle hava förelegat därest han fullgjort sin underhållsskyldighet.

10 §.

Länsstyrelse åligger att följa tillämpningen av denna lag och med stöd därav meddelade bestämmelser samt därvid tillse, att krigshjälpsverksamheten bedrivs på ett ändamålsenligt sätt.

Yppas missförhållande med avseende på kommuns handhavande av krigshjälpsverksamhet eller förberedelser för sådan verksamhet, skall länsstyrelsen vidtaga den åtgärd, som finnes erforderlig för att åstadkomma rättelse. Beslut att ersättning av statsmedel för utgiven krigshjälp icke skall utgå eller skall utgå i minskad omfattning må dock meddelas endast såvida kommunen grovt åsidosatt sina skyldigheter.

11 §.

Talan mot krigshjälpsnämnds beslut föres genom besvär hos länsstyrelsen. Över länsstyrelses beslut i ärende enligt denna lag, som genom besvär kommit under länsstyrelsens prövning, må klagan ej föras. Över annat beslut av länsstyrelse föres talan genom besvär hos Konungen.

Krigshjälpsnämnds och länsstyrelses beslut lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej länsstyrelsen förordnar annorlunda.

12 §.

De närmare föreskrifter, som finnas erforderliga för tillämpningen av denna lag, meddelas av Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1964.

Genom denna lag upphäves förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp.

Inrättar kommun särskild krigshjälpsnämnd, skall val av ledamöter, som första gången förrättas, avse tiden intill utgången av året näst efter det, då allmänna val av kommunens fullmäktige äger rum första gången efter den tidpunkt från och med vilken ledamöterna blivit valda. Vad nu sagts skall ej äga tillämpning beträffande krigshjälpsnämnd i Stockholm.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att bestämmelser om krigshjälp skall träda i tillämpning, vid krig automatiskt och vid krigsfara efter Kungl. Maj:ts förordnande, som skall underställas riksdagen.

Alla, som på grund av krigsskada, utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden saknar medel till sitt uppehälle eller till erforderlig vård, skall ha rätt till krigshjälp.

Krigshjälpen skall vara behovsprövad, men Kungl. Maj:t skall kunna förordna om icke behovsprövad krigshjälp under viss kortare tid till den som på grund av krigsskada eller utrymning lämnat sin bostad. Krigshjälp skall lämnas enligt en av Kungl. Maj:t fastställd taxa.

Krigshjälpsverksamheten skall enligt förslaget handhas av kommunala nämnder. Socialnämnden skall fungera som krigshjälpsnämnd, om inte kommunen inrättar särskild krigshjälpsnämnd.

Kostnaderna för krigshjälpen skall helt falla på staten.

I den mån fredstida sociala kontantförmåner, såsom sjukförsäkringsförmåner, allmän pension, allmänna barnbidrag och familjebidrag till värnpliktigas anhöriga m. fl., på grund av krigsförhållanden inte kan utges i vanlig ordning, förutsättes att förmånstagaren får sin försörjning tryggad enligt reglerna om krigshjälp.

Propositionens förslag till lag om krigshjälp grundar sig å ett av socialberedskapskommittén i februari 1962 framlagt, stencilerat betänkande med förslag till lag i ämnet. I propositionen behandlas även ett av kommittén i januari 1963 avgivet förslag till lag med särskilda bestämmelser om vissa sociala förmåner under krigsförhållanden och två av 1954 års värnpliktsavlöningsutredning i november 1962 avlämnade förslag rörande hjälpåtgärder för de värnpliktigas och de civilförsvarspliktigas anhöriga under krig, m. m. (stencilerade), vilka förslag inte ansetts böra föranleda lagstiftning.

Av propositionen redovisas här endast vad föredragande departementschefen anfört i sin allmänna motivering och specialmotivering. Beträffande övriga delar av propositionen, såsom redogörelser för gällande rätt, för de ovan omnämnda betänkanterna och för remissyttrandena däröver, hänvisas till propositionen.

Departementschefen

Föredragande departementschefen, statsrådet Aspling, har anfört:

»Inledning

På grund av krigsteknikens utveckling måste man räkna med att, om Sverige blir indraget i ett krig, detta kommer att få karaktären av ett totalt krig, som drabbar inte bara de stridande styrkorna utan hela befolkningen. En hänsynslös insats av massförstörelsemedel kan på mycket kort tid medföra stora förluster hos en befolkning, som oförberedd utsättes för terrorbekämpning med kärnladdningar och biologiska och kemiska stridsmedel. Genom angriparens flyg- och fjärrvapenanfall kan förbindelserna mellan olika delar av landet snabbt bli avbrutna för kortare eller längre tid. Detta kan medföra att olika myndigheters verksamhet försvåras eller omöjlig-

1* — Bihang till riksdagens protokoll 1964. 9 saml. 2 avd. Nr 10

göres och att svåra bristsituationer i fråga om försörjning, sjukvård m. m. uppstår. Ytterligare svårigheter kan uppkomma genom biverkningar i form av radiakbeläggning i stor skala, som kan bli en följd av angrepp med kärnladdningar. Även den psykologiska krigsföringen har genom den tekniska utvecklingen — främst i fråga om olika massmedia — fått ökade möjligheter till snabb verkan.

Jag vill erinra om att Kungl. Maj:t i propositionen 1962:108 angående organisationen av totalförsvarets högsta ledning — och sedermera även riksdagen — anslöt sig till det av 1960 års försvarsledningsutredning gjorda uttalandet att som grund för totalförsvarets utveckling och inriktning måste ligga det svåraste av de alternativa händelseförlopp som kan anses sannolika, nämligen ett angrepp som, efter endast kort förvarning, med utnyttjande av samtliga angreppsmetoder syftar till att ockupera hela vårt land eller en del därav.

På grund av nu anförda omständigheter har planläggningen inom totalförsvaret inriktats på att åstadkomma en organisation, som kan fungera även under ett intensivt inledningsskede i ett anfallskrig mot Sverige. Den omställning av samhället som planläggningen inom totalförsvaret avser är ytterst genomgripande. Förutom att det militära försvaret krigsorganiserar, vidtages betydelsefulla ändringar inom sådana delar av det civila samhället som är av särskild betydelse ur försvarssynpunkt. På olika områden sker en omställning av de eljest normala samhällsfunktionerna, en omställning som i många fall måste leda till att verksamheten såsom icke krigsviktig lägges ned. Inom den civila sektorn av totalförsvaret finns särskild reglering av civilförsvaret, polisväsendet, den allmänt civila hälso- och sjukvården, det ekonomiska försvaret och det psykologiska försvaret. Beträffande socialvården — begreppet taget i vidsträckt bemärkelse och innefattande även socialförsäkringarna — finns däremot inte några bestämmelser, som allmänt reglerar verksamheten under beredskapstillstånd och krig. Under det andra världskriget tillkom vissa sådana bestämmelser, men av dessa kvarstår numera i huvudsak endast 1940 års förordning om utrymningshjälp. Å andra sidan finns på socialvårdens område i regel inte några bestämmelser som inskränker gällande reglers tillämpning under krig.

Frågan om socialvårdens omfattning och organisation under beredskapstillstånd och krig bör ses mot bakgrunden av vissa delar av civilförsvarets verksamhet. I samband med att en ny organisation för civilförsvaret fastställdes år 1959 skedde en avgränsning av civilförsvarets uppgifter med den principiella innebörden att civilförsvaret inte skall svara för uppgifter, vilka kan utföras av ordinarie samhällsorgan. Civilförsvarets uppgifter inriktas sålunda numera på att utöva sådan verksamhet för rikets försvar, som avser att skydda och rädda liv och egendom vid anfall mot riket och som inte åvilar krigsmakten, ävensom annan likartad verksamhet. För att kunna fullgöra dessa uppgifter skall civilförsvaret vidta olika förebyggande åtgär-

der. En av de viktigaste förebyggande civilförsvarsåtgärderna utgör utrymningen, för vilken en omfattande planläggning ägt rum i fred. Det kan här nämnas att, om planlagda utrymningar genomföres i full utsträckning, omkring tre miljoner människor kommer att byta bostadsort.

Beträffande utrymning och därmed sammanhängande inkvartering av utrymd eller eljest hemlös befolkning vill jag erinra om några grundläggande bestämmelser i 1960 års civilförsvarslag. Enligt 34 § bemyndigas Kungl. Maj:t eller av Kungl. Maj:t utsedd myndighet att under krig eller vid krigsfara uppmana eller ålägga invånare inom område, som kan antagas bli utsatt för fientlig verksamhet eller inom vilket eljest militära åtgärder av synnerlig betydelse kan förväntas, att lämna sin bostad och ta uppehåll utom området under den tid för vilken uppmaningen eller åläggandet gäller. Härvid kan i samma ordning föreskrifter meddelas om uppehållsplatser för de utrymmande. Vidare gäller enligt 36 § civilförsvarslagen, att civilförsvaret inom civilförsvarsområde skall se till att erforderliga förberedelser för inkvarteringen av utrymmande blir vidtagna och även svara för det första omhändertagandet på inkvarteringsorten. På civilförsvaret ankommer alltså att leda själva utrymningsrörelsen. Häri ingår att förse de utrymmande med transportmedel, att under förflyttningen ordna utspisning, bereda vårdbehövande vård och anskaffa tillfällig inkvartering samt att i övrigt i skilda hänseenden sörja för de utrymmande under utrymningsrörelsen. Slutligen skall civilförsvaret anvisa varaktig inkvarteringsbostad på bestämmelseorten.

Sedan utrymningsrörelsen avslutats genom att de utrymmande nått fram till inkvarteringskommunerna och där erhållit inkvarteringsbostad, antingen hos enskilda eller i befintliga eller särskilt upprättade internat, övergår ansvaret för de evakuerade från civilförsvaret till de ordinarie samhällsorganen, främst kommunerna.

Vilka uppgifter som i förevarande avseenden under beredskap och krig skall åvila kommunerna liksom frågan om kommunernas skyldighet att i fredstid vidta erforderliga förberedelser för uppgifternas handhavande har hittills inte kommit till uttryck i författningsbestämmelser. Dessa och andra frågor har utretts av kommunalrättskommittén. Med utgångspunkt från dess förslag har Kungl. Maj:t på hemställen av chefen för inrikesdepartementet denna dag beslutat förelägga riksdagen förslag till bl. a. lag om kommunal beredskap och lag om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m.

Kommunalrättskommittén har främst inriktat sin översyn av de kommunala beredskapsuppgifterna på de praktiskt-organisatoriskt dominerande områdena och frågorna om ledningsverksamheten. Frågorna om möjligheten för socialvården att fungera under beredskap och krig har utretts av socialberedskapskommittén. Beträffande riktlinjerna för beredskapsplanläggningen samt i fråga om organisationsspörsmålen har de båda kommit-

teerna haft ingående samråd med varandra. Socialberedskapskommittén har också samrått med 1954 års värnpliktsavlöningsutredning, vars förslag rörande hjälpåtgärder för de värnpliktigas anhöriga under krig, m. m. står i nära samband med socialberedskapskommitténs förslag och upptages därför till behandling i detta sammanhang.

Allmänna överväganden angående socialförmåner i krig

Socialvården i vårt land — såväl socialförsäkringssystemet som den sociala omvårdnaden i övrigt — har under de senaste åren utvecklats och uppbyggt till en hög grad av effektivitet. Det sagda gäller inte blott socialvårdens materiella innehåll utan också formerna för dess administration. De gällande bestämmelserna på socialvårdens område är tillämpliga under fredstida förhållanden och i princip också under beredskap och krig. Vad beträffar de materiella reglerna är det uppenbart att man i ett läge, då alla ansträngningar måste inriktas på rikets försvar och då behov föreligger att ta hand om ett stort antal personer, som i anledning av krigsskada eller utrymning saknar tillgängliga medel till sitt uppehälle och till erforderlig vård, stora svårigheter kan föreligga att upprätthålla den fredsmässiga standarden. Å andra sidan bör det eftersträvas att de sociala förmåner, som finns i fredstid, så långt möjligt bibehålls även under beredskap och krig. Detta torde bäst överensstämma med de allmänna grunderna för beredskapsplanläggningen att man inte skall vidta mera ingripande åtgärder i samhällsfunktionerna än som är nödvändigt med hänsyn till rådande förhållanden. Härför talar inte blott den enskilde medborgarens behov av social trygghet utan även administrativa skäl.

Tillämpningen av bestämmelserna under krigsförhållanden måste emellertid som nämnts bli förknippad med stora svårigheter och i vissa lägen kan det ifrågasättas, om systemet har möjlighet att fungera. Hindren kan uppkomma till följd av att vissa förmåner — exempelvis folk- och tilläggs-pensionerna — utbetalas centralt eller är beroende av beslut av centrala eller regionala organ. Om de centrala utbetalningsorganen slås ut genom krigshandlingar eller måste nedlägga sin verksamhet i samband med en slutlig utrymning av Stockholmsområdet, kan förmånerna inte utbetalas i fredsmässig ordning. Ej heller lokalt utbetalade förmåner — såsom sjukförsäkringsförmåner och allmänna barnbidrag — torde kunna utbetalas under alla omständigheter. Inom en kommun kan på grund av krigsskador eller av andra orsaker förhållandena bli så svåra att utbetalningen av fredstida sociala förmåner inte kan upprätthållas. Även om förmånerna kan utgå till en kommuns egna invånare, kan i kommunen vara inkvarterade personer från andra kommuner, vilka inte kan få ut sina sociala förmåner.

Med hänsyn till vårt lands motståndskraft är det en angelägenhet av största vikt att en funktionsduglig socialvård finns även under krigsförhållanden. Planläggningen bör här liksom på övriga områden främst inriktas

på det svåraste läget, då insatserna i första hand måste avse att tillgodose de mest elementära hjälpbehoven. En verksamhet, som skall kunna utövas i ett sådant ansträngt läge, måste göras starkt förenklad. Detta medför, att hjälpens materiella innehåll får schabloniseras, beslutanderätten läggas på lokala organ så långt detta är möjligt och förfarandet i största möjliga utsträckning frigöras från formbundenhet. Kraven på en effektiv kontroll måste också i viss utsträckning eftergivnas.

Enligt socialberedskapskommitténs förslag till lag om krigshjälp skall ekonomisk hjälp utgå till alla som i anledning av krigsskada, utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden saknar tillgängliga medel till sitt uppehälle och till den vård som finnes erforderlig, i den mån deras behov ej tillgodoses på annat sätt. Detta innebär bl. a. att krigshjälp kan utgå till dem vilkas fredsmässiga sociala förmåner inte utgår på grund av krig eller krigsfara. I princip skall enligt förslaget krigshjälp utgå efter en schablonmässig behovsprövning. Krigshjälp skall kunna utgå såväl kontant som in natura och den skall lämnas enligt en av Kungl. Maj:t fastställd taxa. Enligt förslaget skall krigshjälp administreras av kommunerna och finansieras av statsmedel.

Socialberedskapskommitténs förslag om krigshjälp tillstyrkes i allt väsentligt av remissorganen. För egen del har jag kommit till den uppfattningen, att den föreslagna krigshjälp är en för krigsförhållanden väl avpassad hjälpform. Jag förordar därför att förslaget i huvudsak lägges till grund för lagstiftning i ämnet. Till enskildheterna i förslaget återkommer jag längre fram.

Socialberedskapskommittén har vidare ingående granskat de olika bestämmelserna på socialvårdsområdet — särskilt reglerna rörande socialförsäkringarna — för att undersöka vilka förändringar i förenklade och decentraliserade syfte som kan påkallas av krigsförhållanden. Kommitténs genomgång har resulterat i ett förslag till lag med särskilda bestämmelser om vissa sociala förmåner under krigsförhållanden.

Som utgångspunkt för sistnämnda förslag har kommittén haft att löpande sociala kontantförmåner bör utbetalas i fredsmässig ordning så länge det låter sig göra. I vissa lägen, då detta ej längre är möjligt, måste — om förmånen skall kunna bibehållas — ett särskilt utbetalningssystem träda i funktion. Härmed avser kommittén inte blott det tekniska utbetalningsförfarandet utan även en rad åtgärder, som i åtskilliga hänseenden påverkar förmånernas materiella innehåll. När ett särskilt krigsutbetalningssystem användes för en viss social förmån bör enligt förslaget staten i första hand svara för alla kostnader för förmånen. Frågan hur dessa kostnader skall slutligt bestridas anser kommittén böra upptagas till behandling först när frågan aktualiseras. De fredsmässiga förmåner, som kan bibehållas under

krigsförhållanden, bör enligt kommitténs mening i nya fall beviljas på principiellt samma villkor som under fred.

Ersättning från sjukförsäkringen bör enligt förslaget under krigsförhållanden utgivas av de allmänna försäkringskassorna i enlighet med de i fred gällande bestämmelserna till dem som bor kvar i sin hemort. Detsamma bör gälla dem som i samband med evakuering lämnat sin hemort, så länge förbindelserna mellan hemortskassan och de försäkrade fungerar. För de lägen, då hemortskassan ej längre kan sända ersättningar till dem som lämnat hemorten, föreslår kommittén, att den som är omfattad av sjukförsäkringen och som lämnat sin hemort skall erhålla ersättning av den försäkringskassa, inom vars verksamhetsområde han tagit uppehåll. När det gäller att bestämma sjukpenningens storlek föreslås, att de inkvarterade behandlas som om de inte tidigare varit sjukpenningförsäkrade utan först i samband med insjuknandet skulle inskrivas hos inkvarteringsortens försäkringskassa. Varje anmälan om sjukdomsfall skulle följaktligen påkalla beslut angående den försäkrades placering i sjukpenningklass, en placering som i princip skulle grundas på hans aktuella inkomst av förvärvsarbete.

Kommittén föreslår, att folk- och tilläggspensionerna, då det fredstida utbetalningssystemet ej längre fungerar, skall utbetalas genom postanstalterna på grundval av de uppgiftskort, som i fred förvaras hos försäkringskassornas lokalkontor. Uppgiftskorten avses efter vissa kompletteringar skola utsändas från lokalkontoren till betalningsmottagarna, så snart ett skärpt läge inträder. Kommunalt bostadstillägg skall enligt förslaget ej utgå till evakuerade folkpensionärer.

Yrkesskadelivräntor skall enligt förslaget utbetalas av postanstalterna på grundval av de i fred hos försäkringskassornas centralkontor och riksförsäkringsverket förda registerkortet över utgående yrkesskadelivräntor. Dessa kort bör på samma sätt som uppgiftskorten rörande pensionerna distribueras till betalningsmottagarna då ett skärpt läge inträder.

Beträffande allmänna barnbidrag föreslår kommittén, att den fredsmässiga utbetalningsordningen bibehålles så länge barnvårdsnämnderna har möjlighet att utsända barnbidragsanvisningar. När detta bedömes inte längre vara möjligt, skall den som har barnbidragsberättigat barn i sin vård kunna erhålla allmänt barnbidrag genom barnvårdsnämnden i den kommun, där barnet vistas.

Svårigheterna att utforma ett krigsutbetalningssystem för arbetslöshetsförsäkringen samt för bidragsförskotten och utfyllnadsbidragen har föranlett kommittén att förorda att lagstiftningen rörande dessa förmåner tills vidare inte skall tillämpas i ett krisläge.

Socialberedskapskommitténs förslag till särskilda bestämmelser om vissa sociala förmåner under krigsförhållanden har bedömts olika under remissbehandlingen. Atskilliga remissorgan har anslutit sig till huvudgrunderna i förslaget eller lämnat dem utan erinran. Man har dock på sina håll — även

i yttranden som i princip är positiva till tanken på ett särskilt krigsutbetalningssystem för vissa socialförmåner — ifrågasatt, huruvida det förordade systemet är funktionsdugligt eller lämpligt. Lagförslaget har också mött delvis ganska kraftig kritik. I somliga yttranden anses förslaget vara präglad av en alltför optimistisk uppfattning av möjligheterna att i ett ytterlighetsläge upprätthålla viktiga samhällsfunktioner. Vidare framhålles att förslaget — trots förordade förenklingar jämfört med den fredstida ordningen — är alltför invecklat och tungrott. Även från rättvisesynpunkter yppas i en del fall tvekan. Man ställer frågan, om det i ett krigsläge, då intresset är inriktat på befolkningens skydd till liv och lem och på tillgodoseende av elementära behov, är rimligt att vissa medborgarkategorier skall erhålla sin försörjning enligt andra och förmånligare grunder än övriga. Mot denna bakgrund har i flera yttranden anförts skäl, som talar för att man inriktar sig på en generell tillämpbar hjälpform och att man slopar samtliga socialförsäkrings- och andra speciella förmåner, då den fredsmässiga verksamheten tvingas att upphöra. Dessa yttranden utmynnar i ett förordnande av att krigshjälpen utformas så att den kan täcka alla rimliga hjälpbehov.

Till de nyss anförda kritiska synpunkterna kan jag i många stycken ansluta mig. Jag vill dock samtidigt ge mitt erkännande åt det arbete som socialberedskapskommittén nedlagt på att undersöka möjligheterna att bibehålla speciella sociala förmåner under krigsförhållanden. Genom kommitténs arbete har problemen gjorts till föremål för en grundlig genomgång och fått en allsidig belysning, utan vilka ett ställningstagande inte skulle vara möjligt.

Kommittén har vid sina överväganden rörande ett särskilt krigsutbetalningssystem för vissa förmåner själv ställt frågan om det inte av både principiella och praktiska hänsyn skulle kunna göras gällande att man borde stanna vid att genomföra förslaget om krigshjälp och underlåta särskilda lagstiftningsåtgärder för att söka anpassa de fredsmässiga reglerna om särskilda förmåner efter de under ett ytterlighetsläge rådande förhållandena. I enlighet med sina direktiv har emellertid kommittén fullföljt uppgiften att utarbeta förslag till särskilda krigsbestämmelser rörande de viktigaste sociala kontantförmånerna.

Vid min bedömning av detta förslag har framför allt följande omständigheter varit vägledande.

Jag har inte blivit övertygad om att det föreslagna systemet är funktionsdugligt under de svåra yttre förhållanden som kan antagas föreligga i ett krigsläge. Förslaget synes nämligen förutsätta, att samhället fungerar i en utsträckning som det inte torde vara realistiskt att räkna med. Det skulle knappast vara ägnat att stärka motståndsandan, om de av samhället planlagda åtgärderna visade sig omöjliga att genomföra. Jag kan inte heller finna att systemet på ett tillfredsställande sätt tillgodoser medborgarnas krav på en likvärdig och rimlig försörjning. I många fall skulle det föreslagna

systemet ge ett företräde till samhällets resurser åt vissa kategorier utan att detta vore sakligt motiverat, i andra fall återigen skulle säkerligen den i särskild ordning utbetalade förmånen behöva kompletteras med den generella hjälpformen, krigshjälpen. Vidare skulle det kunna uppkomma icke önskvärda skillnader mellan den bofasta och den evakuerade befolkningen, något som självfallet bör undvikas. Slutligen kan jag inte finna, att systemet tillgodoser de stora krav som måste ställas på administrativ enkelhet fråga om beredskapsplanläggning och verkställighetsåtgärder.

Jag kan på grund av det anförda inte tillstyrka ett särskilt krigsutbetalningssystem för vissa sociala kontantförmåner. I stället förordar jag att alla ansträngningar inriktas på att inom den kommunalt administrerade krigshjälpens ram tillgodose de skilda hjälpbehoven på ett sätt som är tillfredsställande och effektivt ur den enskildes synpunkt och som dessutom är administrativt enkelt. En följd härav blir att, i den mån det ej längre är möjligt att utbetala en social förmån i fredsmässiga former, förmånen tills vidare får upphöra att utgå. Olika samhällskategorier får alltså utan hänsyn till sina fredsmässiga förhållanden hjälpbehoven täckta enligt reglerna om krigshjälp.

Frågan om befogenhet för Kungl. Maj:t att förordna att lagstiftning om sociala kontantförmåner inte skall tillämpas under krigsförhållanden får tagas upp i särskild ordning. Ett sådant förordnande, som inte torde böra givas förrän slutliga utrymningar företagits i avsevärd omfattning, behöver inte innebära att de förmånsberättigade går miste om förmåner belöpande på den tid varunder förordnandet gäller. Spörsmålet om retroaktiv utbetalning av de suspenderade förmånerna får prövas då sådana förhållanden inträtt, att det fredstida systemet kan fungera.

Förslaget till lag om krigshjälp

Såsom socialberedskapskommittén föreslagit bör reglerna om krigshjälp samlas i en särskild fullmaktslag, som är i kraft redan under fredstid. De materiella bestämmelserna bör träda i tillämpning automatiskt då riket kommer i krig, och vid krigsfara bör tillämpningen bero på Kungl. Maj:ts förordnande, som skall underställas riksdagens prövning inom viss tid.

Ett grundläggande problem vid utformningen av krigshjälpen gäller den personkrets, som skall kunna komma i åtnjutande av krigshjälp. Enligt kommittéförslaget, mot vilket ingen erinran gjorts under remissbehandlingen, skall rätt till krigshjälp tillkomma alla som i anledning av krigsskada, utrymning, avbrott i den allmänna samfärdseln, produktionsomläggning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden saknar tillgängliga medel till sitt livsuppehälle eller till den vård som är erforderlig, allt i den mån hjälpbehovet inte tillgodoses på annat sätt. Åtskillnad göres ej mellan svenska medborgare och andra hjälpbehö-

vande. Jag tillstyrker kommitténs förslag. Med en så vid personkrets kommer krigshjälpen att kunna fylla den funktion jag i det föregående förordat att den skall få, nämligen att i ett ytterlighetsläge vara den enda sociala kontanthjälpsförmånen, om man bortser från att socialhjälp även i ett sådant läge skall kunna utgå i fall då hjälpbehovet inte har sin grund i krig, krigsfara eller därmed sammanhängande förhållanden. Alla hjälpbehov, vilka förorsakas av förhållanden, som sammanhänger med krig eller krigsfara, omfattas av den föreslagna lydelsen, inte blott sådana som beror på personskador och förlust av egendom utan även sådana som har sin grund i att sociala förmåner inte utbetalas, penningförsändelser inte kan vidarebefordras, betalning uteblir på grund av moratorium, möjligheter att er-hålla anställning eller driva rörelse upphör m. m. Med utrymning avses inte bara utrymning genom civilförsvarets försorg utan även att någon på annat sätt lämnat sin bostad i anledning av krig eller krigsfara. Personkretsen torde framgå med erforderlig tydlighet utan att lagtexten vid sidan om krigs-skada och utrymning särskilt anger sådana omständigheter som avbrott i den allmänna samfärdseln och produktionsomläggning.

En fråga som har nära samband med reglerna om personkretsen är den gränsdragning mellan civilförsvarets och kommunernas uppgifter, som skall gälla beträffande ekonomiskt bistånd åt krigsdrabbad befolkning. Kommittén föreslår som huvudregel, att skyldighet att utge krigshjälp skall åvila kommun, inom vilken den hjälpsökande är bosatt eller eljest tagit uppehåll. Huvudregeln kompletteras med ett stadgande att länsstyrelsen, om det föreligger särskilda skäl, skall kunna förordna att en kommun skall vara skyldig att utge behovsprövad hjälp även till den som tillfälligt vistas inom kommunen.

I allmänhet har kommitténs ståndpunkt godtagits eller lämnats utan erinran i remissyttrandena. På några håll är man dock inte helt tillfredsställd med förslaget. Sålunda åberopas bl. a. dels att begreppet tagit uppehåll är alltför snävt och dels att kravet på förordnande av länsstyrelsen är alltför omständligt i svåra lägen. Med anledning härav vill jag framhålla, att uttrycket taga uppehåll redan förekommer i civilförsvarslagen. Jag anser det lämpligt att motsvarande bestämning upptages i den nu aktuella lagstiftningen. Därigenom vinnes en gränsdragning för ansvarsövergången från civilförsvaret till kommunerna, som ansluter sig till den i lagen om kommunal beredskap föreslagna. Regeln medför att en kommun blir skyldig att utge krigshjälp till den som genom civilförsvarets försorg erhållit varaktig inkvartering i kommunen.

Bestämmelsen att länsstyrelsen skall äga förordna om utgivande av krigshjälp till den som tillfälligt vistas i kommunen bör ses mot bakgrunden av de situationer som kan inträffa under en utrymningsrörelse. Särskilt vid snabbutrymning av de största tätortsområdena kan förhållandena bli sådana att utrymningsrörelsen måste avstanna för längre eller kortare tid. Bedö-

mes läget vara sådant att de utrymmande ej bör fortsätta, får civilförsvarsmyndigheten fatta beslut om att inkvarteringen skall betraktas som varaktig. Därigenom överföres civilförsvarets ansvar för de utrymmande till vistelsekommunen, som har att utge krigshjälp. I vissa fall kan dock läget vara sådant att det inte kan avgöras om inkvarteringen bör vara tillfällig eller om den bör övergå till varaktig inkvartering. Ställningstagandet till denna fråga kan dra ut på tiden. Ansvaret för de utrymmande åvilar därunder civilförsvaret. Dess bistånd är i främsta rummet inriktat på att lämna naturhjälp i form av kost och bostad m. m. Vid en tillfällig inkvartering, som får pågå under längre tid, kan det erfordras möjlighet att därutöver med kontanter tillgodose de utrymmandes individuella behov i någon utsträckning. Enligt min mening är det ändamålsenligt att visst utrymme för krigshjälp finns i dylika fall. Det organ som bäst kan bedöma om och när krigshjälp bör utgå till hjälptagare, som inte tagit uppehåll i kommunen, torde vara länsstyrelsen. Jag biträder därför kommittéförslaget.

Den allmänna kontanthjälpsformen vid krig eller krigsfara bör enligt kommittéförslaget i princip ha karaktär av behovsprövad krigshjälp. Förutsättning för rätt till sådan hjälp skall alltså vara att den hjälpsökande saknar tillgängliga medel till sitt uppehälle eller den vård som finns erforderlig och att hjälpbehovet inte tillgodoses på annat sätt. Om dessa allmänna grunder råder enighet bland remissorganen och jag har ingen invändning att göra.

När det gäller innebörden av att sökanden saknar tillgängliga medel får en evakuerad person, som inte har tillgång till kontanta medel, anses vara medellös, även om han har tillgångar i hemorten men dessa ej kan utnyttjas. Kravet att den hjälpsökande skall sakna tillgängliga medel får vidare ej fattas så att en förutsättning för krigshjälp är att sökanden vid tiden för ansökningen helt saknar sådana medel. Har han medel, som anses tillräckliga för blott en kortare tid, eller åtnjuter han måhända inom inkvarteringskommunen viss begränsad förvärvsinkomst, bör krigshjälpen utmätas med hänsyn härtill.

Som nämnts skall krigshjälp inte utgivas, om hjälpbehovet tillgodoses på annat sätt. Krigshjälpen är med andra ord subsidiär i förhållande till andra hjälpformer. Den uppfattning jag i det föregående uttalat om att något särskilt krigsutbetalningssystem inte bör skapas för socialförsäkrings- och andra fredstida förmåner utesluter inte att sådana förmåner kan utbetalas under tid då krigshjälpsbestämmelserna är i tillämpning. I händelse av beredskapsutrymning torde nämligen förhållandena kunna antagas vara sådana att utbetalning av fredstida socialförmåner kan äga rum. I den mån en evakuerad persons hjälpbehov täckes genom sådana förmåner föreligger alltså inte rätt till krigshjälp.

När det gäller socialhjälp skulle principen att krigshjälpen är subsidiär i förhållande till andra hjälpformer kunna leda till att en kommun

inte skulle kunna utge krigshjälp, innan den prövat om den har skyldighet att utge socialhjälp. En sådan ordning kan inte anses lämplig. Kommittén har därför föreslagit, att kommunerna inte skall vara skyldiga att utge socialhjälp i fall då hjälpbehovet har sin orsak i krigsskada, utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden. Jag biträder detta förslag, som inte gör någon inskränkning i kommunernas rätt att av kommunala medel lämna frivillig socialhjälp i den utsträckning de finner lämpligt.

Jag ansluter mig också till kommitténs uppfattning att man vid prövning av ansökan om krigshjälp inte annat än i rena undantagsfall kan göra sådan utredning om hjälpbehovet, som företages innan socialhjälp meddelas. Som grund för ett beslut om behovsprövad krigshjälp skall ej behöva ligga annan utredning rörande sökandens hjälpbehov än ett av honom på heder och samvete avgivet intyg om detta behov. I intyget bör sökanden försäkra, att han saknar tillgängliga medel till sitt livsuppehälle och erforderlig vård samt att hans hjälpbehov ej tillgodoses på annat sätt. Det sagda utesluter inte, att krigshjälpsorganen, om skäl därtill föreligger, har rätt att närmare undersöka en hjälpsökandes förhållanden. De kan också vägra att utge krigshjälp, om det är uppenbart, att sökanden har tillgängliga medel och hans uppgifter sålunda är oriktiga, eller om det är uppenbart, att sökandens hjälpbehov tillgodoses på annat sätt än genom krigshjälpen.

Nyss berörda intyg skall enligt kommitténs förslag avgivas vid varje tillfälle, då sökanden önskar erhålla krigshjälp. Även om denna anordning i och för sig bör anses tillgodose rimliga anspråk på administrativ enkelhet, kan det inte uteslutas att åtskilliga, särskilt äldre personer finner det besvärande att gång efter annan skriftligen betyga att de saknar medel och att deras hjälpbehov inte tillgodoses på annat sätt. Som jag strax kommer till är avsikten att krigshjälp till uppehållet skall utgå för högst en månad i förskott. Särskilt med tanke på att krigshjälpen enligt mitt förslag ersätter fredstida förmåner såsom folkpension m. m. har jag övervägt, om inte ansökningsproceduren skulle kunna förenklas ytterligare. Mina överväganden har lett fram till att det borde vara möjligt att, sedan krigshjälp första gången lämnats, i fortsättningen utge krigshjälp utan ny prövning av hjälpbehovet. En given förutsättning är därvid att anledning ej föreligger till antagande att hjälpbehovet ändrats. Det lokala krigshjälpsorganet torde inte sakna möjligheter att bedöma huruvida så är förhållandet. Jag förordar att ett stadgande av nu angiven innebörd upptages i lagen. I praktiken betyder detta att den hjälpsökande, som för sin försörjning fortlöpande är i behov av krigshjälp, i allmänhet inte mer än en gång skall behöva försäkra att han saknar tillgängliga medel till sitt livsuppehälle och erforderlig vård samt att hans hjälpbehov inte tillgodoses på annat sätt.

Med förebild från familjebidragsförordningen har kommittén föreslagit, att Kungl. Maj:t som villkor för erhållande av behovsprövad krigshjälp skall

kunna stadga skyldighet för hjälpsökande att hos organ för den offentliga arbetsförmedlingen anmäla sig som arbetssökande och antaga lämpligt arbete, i den mån sådant erbjudes honom. Förslaget har i allmänhet lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. I ett par yttranden har man dock velat skärpa kravet på arbetsplikten och i ett yttrande ifrågasättes, om det föreslagna stadgandet är erforderligt. Jag ansluter mig till kommitténs förslag.

Som förut nämnts avser krigshjälpen att tillgodose livsuppehållet och den vård, som är erforderlig. Till utgifter för livsuppehållet räknas utgifter för mat, bostad i vistelseorten, oundgängliga inventarier och kläder, rengöring, nödvändiga resor och andra dylika utgifter som erfordras för att vederbörande ej skall lida nöd. Ett visst mått av fickpengar bör även ingå i hjälpen till livsuppehållet. Vårdkostnader kan vara kostnader för vårdare eller för vård på internat. Inom krigshjälpens ram bör även lämnas begravningshjälp.

Däremot bör, i överensstämmelse med vad socialberedskapskommittén föreslagit, krigshjälp ej utgå till evakuerade personers bostad i hemorten. Såsom framhållits i flera remissyttranden är det av stor betydelse att de evakuerade erhåller skydd mot vräkning från sin bostad i hemorten och mot utmätning av sitt bohag där. Hithörande frågor, som har beröring med frågor rörande moratorielagstiftning, torde få behandlas i annat sammanhang.

Krigshjälp bör såsom kommittén förordat normalt utgå som kontant bidrag. Endast undantagsvis, när hjälpbehovets art föranleder därtill eller när kontantbidrag kan antagas inte komma till avsedd användning, bör hjälpen utgå in natura. Ett speciellt fall av naturahjälp är då hjälptagaren erhåller bostad eller försörjning på anstalt, särskilt inrättat internat eller kollektiv förläggning. I sådana fall bör bostadsförmån och försörjning anses som krigshjälp in natura och i fall då helinackordering erhålles bör endast ett fickpenningbelopp utbetalas kontant till hjälptagaren.

Kommittén diskuterar i detta sammanhang frågan i vilken utsträckning kommunerna vid meddelande av krigshjälp bör direkt till hyresvärderna betala hyra för bostad som upplåtits till hjälptagaren. Denna fråga har i den i prop. 1964:4 föreslagna lagen om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m. lösts så, att inkvarteringsvärderna blir berättigad att direkt hos kommunen lyfta hyran för inkvarteringsbostaden i avräkning på krigshjälp, som tillkommer den inkvarterade. I lagen om krigshjälp bör upptagas en hänvisning till detta stadgande.

Socialberedskapskommittén föreslår att icke behovsprövad k r i g s h j ä l p under vissa omständigheter skall kunna utgå till den som i anledning av krigsskada eller utrymning lämnat sin bostad. Denna hjälpform avser främst s. k. utbombade personer och personer som deltagit i plötsliga utrymningar. Hjälpen skall kunna utgå inte endast till personer som

inkvarterats i annan kommun utan även till dem som utrymmts eller omflyttats inom samma kommun. Personer som blott tillfälligt vistas i en kommun, t. ex. under en pågående utrymningsrörelse, skall dock enligt förslaget inte kunna få den icke behovsprövade hjälpen. Kommittén har inte minst av psykologiska skäl ansett angeläget att de hårt drabbade befolkningsskikt, som de utbombade och de under flyktliknande former evakuerade utgör, under ett inledningsskede kan erhålla ett ekonomiskt bistånd utan prövning av sina ekonomiska förhållanden. Bidragsformen är att anse såsom en starthjälp med syfte att underlätta omställningen till de nya förhållandena.

Den icke behovsprövade krigshjälpen föreslås skola utgå därest Kungl. Maj:t så förordnat och för den tid Kungl. Maj:t bestämmer. Denna tid bör enligt kommitténs mening lämpligen kunna sättas till en månad.

Vid remissbehandlingen har förslaget i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Kritiska synpunkter har emellertid också anförts. I ett remissyttrande ifrågasättes, om det föreligger behov av denna hjälpform jämsides med den på schematisk behovsprövning grundade krigshjälpen, eftersom någon större skillnad mellan de båda hjälpformerna i praktiken knappast synes föreligga. Även om jag har förståelse för denna uppfattning, tror jag likväl att den psykologiska betydelsen av den ifrågavarande hjälpformen ej bör underskattas. Jag tillstyrker därför vad socialberedskapskommittén föreslagit.

Den icke behovsprövade krigshjälpen bör om möjligt lämnas så snart de kommunala myndigheterna från civilförsvaret övertagit ansvaret för de berörda befolkningsgrupperna, vilket innebär att de evakuerade får den så snart de erhållit bostad i inkvarteringskommunen.

I överensstämmelse med den principiella inställning jag redovisat i samband med mina allmänna överväganden rörande socialförmåner under krigsförhållanden finner jag det olämpligt att göra personer, som i fredstid är berättigade till sociala förmåner, till en privilegierad kategori i krigshjälpshänseende genom att tillerkänna dem rätt att under alla omständigheter erhålla krigshjälp utan behovsprövning. Detta innebär att jag inte heller kan tillstyrka värnpliktsavlöningens förslag att värnpliktigas och civilförsvarspliktigas familjer skulle bilda en sådan privilegierad kategori. I den mån familjebidragsförordningen på grund av krigsförhållanden inte kan tillämpas får deras rätt till krigshjälp bedömas efter de allmänna reglerna. Med vad jag nu sagt har jag inte avsett att ta ställning till möjligheterna att skapa särskilda anordningar för försörjningen av de värnpliktigas familjer exempelvis efter mönster av det norska krigsregulativet, en fråga som inte tillhör mitt ämbetsområde.

Jag anser i likhet med socialberedskapskommittén att fasta normer för krigshjälpens storlek bör gälla. Förhållandena i samband med beviljande av krigshjälp torde sällan vara sådana att någon individuell

prövning kan göras. Schablonbelopp måste därför i stor utsträckning komma till användning. Krigshjälp bör lämnas enligt en av Kungl. Maj:t fastställd taxa, vilken i huvudsak bör utformas som en månadstaxa för konthjälp. I taxan bör anges normerna för bostadsbidrag, underhållsbidrag för övriga levnadskostnader, bidrag för tillgodoseende av särskilda behov och begravningsbidrag. Hjälp bör utbetalas i förskott för högst en månad.

Enligt kommittéförslaget skall bostadsbidragen i normalfall motsvara de belopp, med vilka ersättning för tvångsupplåtelse av bostad till hemlös befolkning skall utgå. Med anledning härav vill jag erinra om att för sådan upplåtelse taxor i stor utsträckning blir tillämpliga enligt den i prop. 1964: 4 föreslagna lagen om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m.

När det gäller krigshjälpstaxans normer för underhållsbidrag för övriga levnadskostnader har kommittén diskuterat olika alternativ och har därvid stannat för att anknyta underhållsbidragens storlek till folkpensioneringens ålderspension.

Jag saknar anledning att i detta sammanhang ta slutlig ställning till taxans utformning, men såvitt jag kan finna talar goda skäl för de av kommittén föreslagna lösningarna.

För k r i g s h j ä l p e n s a d m i n i s t r a t i o n skall enligt socialberedskapskommitténs förslag finnas en krigshjälpsnämnd i varje kommun. Har kommunen inte uppdragit åt annat organ att fungera som krigshjälpsnämnd eller inrättat särskild sådan nämnd, skall socialnämnden vara krigshjälpsnämnd. Förslaget har i allmänhet godtagits av remissorganen och jag har intet att erinra mot detsamma.

På det regionala planet bör det ankomma på länsstyrelsen att utöva tillsyn över kommunernas krigshjälpsverksamhet och planläggningen av densamma. Förekommer missförhållanden i kommunernas befattning med krigshjälpsverksamheten bör länsstyrelsen äga vidta erforderliga åtgärder för att nå rättelse. Länsstyrelsen bör kunna förordna att ersättning av statsmedel för utgiven krigshjälp inte skall utgå eller skall utgå i minskad omfattning, om kommunen grovt åsidosatt sina skyldigheter.

Länsstyrelsernas nu berörda verksamhet kommer uppenbarligen att ställa särskilda anspråk på deras personella resurser. Kommittén har föreslagit att i länsstyrelsernas krigsorganisation intages ett visst antal kvalificerade befattningshavare, som genom resor i länet kan utöva tillsyn över krigshjälpsverksamheten. Frågan har behandlats i åtskilliga remissyttranden, främst från länsstyrelserna, som i flera fall uttalar tveksamhet beträffande möjligheterna att erhålla lämpliga personer. Å andra sidan har riksförsäkringsverket framhållit att administrativt tränad socialförsäkringspersonal i ett krigsläge i stor utsträckning torde komma att frigöras från centrala ämbetsverk och från allmänna försäkringskassor i utrymningsområdena. Länsstyrelsernas personalbehov för krigshjälpsverksamheten bör enligt min

mening beaktas vid planläggningen av länsstyrelsernas krigsorganisation. Hänsyn bör härvid tagas till vad som anförts från socialberedskapskommitténs och riksförsäkringsverkets sida.

Kommitténs förslag att kommunernas kostnader för utgiven krigshjälp skall ersättas av staten har genomgående tillstyrkts under remissbehandlingen och jag har för egen del ingen avvikande uppfattning.

Av bestämmelserna i den föreslagna lagen om kommunal beredskap följer, att kommunernas kostnader för administration av krigshjälpen i ett verkställighetsskede ersättes av staten, medan kostnaderna för planläggningen i princip vilar på kommunerna själva.

Såsom kommittén anført bör vissa regler om enskild persons ersättnings skyldighet för erhållen krigshjälp intagas i lagen om krigshjälp. Den som genom uppsåtliga eller av grov oaktsamhet lämnad oriktig eller vilseledande uppgift föranlett att krigshjälp utgått bör sålunda av allmän domstol kunna åläggas att återbetala beloppet.

Kommittén föreslår att, då frågorna om ersättnings skyldighet blir aktuella, i särskild lagstiftning skall kunna stadgas skyldighet för försörjare att ersätta behovsprövad krigshjälp, som lämnats åt hans make eller barn eller adoptivbarn under 16 år på grund av att försörjaren ej fullgjort sin underhållsplikt. Däremot har kommittén inte velat föreslå någon ersättnings skyldighet för den som erhållit krigshjälp på grund av utebliven social förmån, utebliven lön eller annan inkomst eller på grund av hinder att ta tillgångar i anspråk. Några remissorgan finner, att förslaget inte är helt tillfredsställande, och förordar en längre gående återbetalningsskyldighet. Bland annat framhålles att konsekvenserna skulle bli stötande, om återbetalningsskyldighet inte förelåg i fall då krigshjälp under längre tid ersatt exempelvis utebliven lön eller social förmån, som sedermera utgives för tid under vilken krigshjälp utgått. Återbetalningsskyldighet ifrågasättes också för den händelse dubbel utbetalning av krigshjälp ägt rum utan att detta kan läggas hjälptagaren till last.

Jag instämmer med kommittén däri att lagen bör öppna en principiell möjlighet att beträffande behovsprövad krigshjälp föreskriva återbetalningsskyldighet, som närmare regleras först sedan normala förhållanden inträtt efter det läge som föranlett utgivande av krigshjälp. Jag delar också kommitténs uppfattning att sådan återbetalningsskyldighet bör förekomma endast i begränsad omfattning. Den föreslagna möjligheten att föreskriva återbetalningsskyldighet för försörjare synes lämpligt avvägd. Med den av mig förordade lösningen, att de sociala kontantförmånerna skall kunna suspenderas under tid för vilken krigshjälp utgives, skulle verkan kunna bli att ett stort antal hjälptagare vid den tidpunkt då det fredstida systemet åter sättes i funktion skulle bli berättigade till betydande belopp av allmänna medel, avseende tid under vilken det allmänna genom krigshjälpen tryggat deras försörjning. Möjlighet torde böra finnas att undvika sådan

dubbelbetalning. Jag förordar en regel om att återbetalningsskyldighet skall kunna stadgas för hjälptagare, där denne kommer i åtnjutande av annan social förmån för samma tid som krigshjälpen avser. Återbetalning torde härvid få ske genom att krigshjälpen avdrages på retroaktivt utbetalade socialförmåner.

Specialmotivering

I enlighet med de riktlinjer, som uppdragits i det föregående, har inom socialdepartementet upprättats förslag till lag om krigshjälp. I lagen upptages endast mera grundläggande stadganden. Övriga föreskrifter bör i form av tillämpningsbestämmelser utfärdas av Kungl. Maj:t eller myndighet, som kan komma att erhålla Kungl. Maj:ts uppdrag härtill.

Beträffande förslaget torde utöver vad förut anförts böra nämnas följande.

1 §.

Paragrafens lydelse ansluter till den brukliga i fullmaktslagar, vilka avses skola träda i tillämpning automatiskt i krig och efter särskilt förordnande — som skall underställas riksdagen — vid krigsfara.

2 §.

I denna paragraf anges de allmänna grunderna för rätt till krigshjälp. Dessa har behandlats i den allmänna motiveringen.

Första stycket avser den behovsprövade krigshjälpen, och i andra stycket behandlas den icke behovsprövade krigshjälpen.

Det ligger i sakens natur att krigshjälp ej samtidigt skall utgivas enligt första och andra stycket.

3 §.

Av första stycket framgår vilken kommun som är skyldig att utge krigshjälp.

I andra stycket fastslås att kommun inte är skyldig att utge socialhjälp till den som saknar medel av anledning som anges i 2 § första stycket, även om den hjälpbehövande tillhör sådan kategori av befolkningen, till vilken enligt socialhjälpslagen obligatorisk socialhjälp skall utgå. Den hjälpbehövande blir i stället berättigad till krigshjälp. Någon åtskillnad göres därvid ej mellan inkvarterade i kommunen och kommunens egen befolkning. Som framgår av den allmänna motiveringen innebär stadgandet inte någon inskränkning i kommuns rätt att lämna frivillig socialhjälp. Härför utgår givetvis inte någon ersättning av statsmedel enligt reglerna för krigshjälpen.

4 §.

Första och tredje styckena har behandlats i den allmänna motiveringen. Närmare föreskrifter angående ansökningsförfarandet förutsättes utfärdade i administrativ ordning.

Sökes krigshjälp för flera hushållsmedlemmar äger enligt andra stycket den som förestår hushållet avge föreskriven försäkran och lämna erforderliga uppgifter för var och en av hushållsmedlemmarna.

5 §.

Bestämmelserna i denna paragraf har behandlats i den allmänna motiveringen.

6 §.

Paragrafen innehåller reglerna om den kommunala organisationen av krigshjälpsverksamheten. Socialnämnden skall vara krigshjälpsnämnd, såvida kommunen inte uppdrager åt annat kommunalt organ att vara krigshjälpsnämnd eller inrättar särskild krigshjälpsnämnd. I sistnämnda fall kan krigshjälpsnämnd utses så snart lagen om krigshjälp trätt i kraft.

Andra—fjärde styckena har den utformning som är bruklig då nya specialreglerade kommunala nämnder inrättas.

7 §.

Bestämmelserna i denna paragraf har tillkommit för att beviljandet av krigshjälp skall kunna fortgå effektivt i trängda lägen. I sådant syfte har det ansetts lämpligt att beslutanderätten kan utövas av ledamot av krigshjälpsnämnden eller den som av nämnden utsetts att mottaga ansökan om krigshjälp. Att såsom ifrågasatts i några remissyttranden medge sådan beslutanderätt endast för nämndens ordförande eller vice ordförande har inte ansetts tillfyllest.

8 §.

Kommunernas kostnader för utgiven krigshjälp bör såsom framgår av den allmänna motiveringen ersättas av statsmedel. Det har ansetts lämpligt att ersättningen fastställs av länsstyrelsen, som skall ha att på begäran lämna förskott på ersättningen.

9 §.

Bestämmelserna i denna paragraf har behandlats i den allmänna motiveringen. Hushållsföreståndare, som enligt 4 § andra stycket vid ansökan om krigshjälp avgivit intyg för hushållsmedlem och därvid lämnat oriktig eller vilseledande uppgift, kan åläggas att återgälda krigshjälp, som utgivits till hushållsmedlemmen.

10 §.

Som framgår av den allmänna motiveringen bör länsstyrelsen handha den regionala ledningen av krigshjälpsverksamheten. Det bör ankomma på länsstyrelsen att följa tillämpningen av lagen och eljest meddelade bestämmelser om krigshjälp samt att därvid tillse att verksamheten bedrivs på ett ända-

målsenligt sätt. Länsstyrelsen skall även övervaka planläggningen av krigshjälpsverksamheten.

11 §.

I första och andra styckena regleras besvär över krigshjälpsnämnds och länsstyrelses beslut enligt lagen. Vid besvär i krigshjälpsärenden skall tilllämpas den i lagen den 4 juni 1954 (nr 355) om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut stadgade besvärstiden. Erinras må att besvärstiden kan förlängas med stöd av administrativa fullmaktslagen. Av tredje stycket framgår att beslut skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej länsstyrelsen förordnar annorlunda.

12 §.

Paragrafen innehåller ett bemyndigande för Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t förordnar att meddela tillämpningsföreskrifter.

Lagen bör träda i kraft den 1 juli 1964.

Den första mandatperioden för ledamöter och suppleanter i särskilt inrättad krigshjälpsnämnd bör bestämmas så, att överensstämmelse kommer att råda med den allmänna mandattiden inom kommunala nämnder. En regel härom har intagits bland ikraftträdandebestämmelserna.»

Utskottet

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får därför hemställa,

att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 5.

Stockholm den 27 februari 1964

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herr Axel Svensson, fru Carlqvist, fru Hamrin-Thorell, herr Edström, fru Nilsson*, herrar Hübinette, Dahlberg och Axel Kristiansson*;

från a n d r a kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Rimmerfors, Bengtsson i Varberg*, fröken Sandell, herr Johansson i Södertälje, fru Gunne, herrar Fredriksson och Wahrendorff.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.